

Л. І. Бровко,

к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро

Ю. В. Сорока,

студентка, Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро

Є. І. Бровко,

студентка, Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро

DOI: 10.32702/2306-6806.2018.11.85

АНАЛІЗ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

L. Brovko,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance,
Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro

Yu. Soroka,

student, Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro

Ye. Brovko,

student, Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro

ANALYSIS OF THE LOAN PORTFOLIO OF UKRAINIAN COMMERCIAL BANKS IN MODERN CONDITIONS

Кредитування є найважливішим напрямом здійснюваних банком активних операцій, бо кредитний портфель становить здебільшого від третини до половини всіх активів банку. У структурі балансу банку кредитний портфель розглядається як єдине ціле та складова частина активів банку, що має свій рівень дохідності та ризику. Тому для успішного кредитування — забезпечення повернення наданих позичок та підвищення дохідності кредитних операцій, банки повинні впровадити ефективну та гнучку систему управління кредитним портфелем. Досягнути ж цього можна за допомогою вивчення теоретичних і практичних питань щодо підходів та процесу управління кредитним портфелем комерційного банку.

У роботі було розглянуто теоретичні основи управління кредитним портфелем, зокрема уточнено сутність поняття "кредитний портфель банку" та його роль, враховуючи сучасні ринкові умови, розглянуто підходи до управління кредитним портфелем. Визначено послідовні етапи процесу управління кредитним портфелем комерційного банку. Було досліджено сутність, функції та етапи розробки кредитної політики банку. Зазначено, що кредитний портфель банку не є простою сумою наданих позичок, а виступає структурованим портфелем активів, що піддається оцінці, сегментації, класифікації та управлінню. Проаналізували сучасний стан кредитних портфелів комерційних банків України та визначили фактори, що на них впливають, також було досліджено динаміку кількості банків в Україні за період 2013—2017 роки. Обґрунтовано прийоми та заходи захисту від кредитного ризику, які дають змогу мінімізувати можливі втрати комерційних банків. Визначили напрями вдосконалення управління кредитним портфелем комерційних банків на основі аналізу сучасного стану банківського кредитування в Україні.

Lending is the most important area of active operations carried out by the bank, since the loan portfolio mainly accounts for between a third and a half of all bank assets. In the structure of the bank's balance sheet, the loan portfolio is considered as a whole and a component of assets of the bank, it has its own level of profitability and risk. Therefore, for successful lending — ensuring the repayment of loans provided and increasing the profitability of lending operations, banks must implement an effective and flexible system of loan portfolio management. This can be achieved by studying the theoretical and practical issues of approaches and the process of managing the loan portfolio of a commercial bank.

The paper reviewed the theoretical foundations of credit portfolio management, in particular, clarified the essence of the concept of a bank's loan portfolio and its role, taking into account current market conditions, considered approaches to managing a loan portfolio. The successive stages of the process of managing a credit bank's commercial portfolio were determined. Functions and stages of the development of the credit policy of the bank. It was noted that the loan portfolio of the bank is not a simple sum of granted loans, but rather structures.

This portfolio of assets is subject to assessment, segmentation, classification and management. The current state of the loan portfolios of commercial banks in Ukraine has been analyzed and the factors affecting them have been determined, and the dynamics of the number of banks in Ukraine for the period 2013-2017 has been studied. Credit risk to minimize potential losses of commercial banks. Defined ways to improve the management of the loan portfolio of commercial banks based on an analysis of modern state of bank lending in Ukraine.

Ключові слова: банківська діяльність, кредитна діяльність, кредитний портфель комерційного банку, ризик.

Key words: banking, lending, credit portfolio of a commercial bank, risks.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Економіка України перебуває в умовах фінансово-економічної нестабільності, тим самим призвела до значних потрясінь у банківській системі та зведення до мінімуму банківського кредитування. В першу чергу це пов'язано з тим, що у зв'язку з нестабільністю законодавчої бази, зниженням довіри населення до банківської системи та багатьма іншими проблемами, банки не можуть балансувати власні витрати на кредитування за рахунок одержаних доходів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням теоретико-методологічних основ кредитування, аналізу його результатів, а також кредитної політики присвячено багато робіт вітчизняних економістів серед яких: Білик М.Д., Вовк В.Я., Жукова Н.К., Зражевська Н.В., Івасіва Б.С., Кузнецова Л.В., Мороз А.П., Савлука М.І., Славюк Р.А., Хмеленко О.В., Юркевич О.М., Шелудько Н.А. та безліч інших.

Проте, незважаючи на велику кількість досліджень, позики повинні постійно аналізуватися в сучасних умовах розвитку країни. Врешті-решт сучасний кредитний аналіз необхідний для управління якістю кредитної діяльності, оскільки кредити є основною частиною активів, також потрібно контролювати стан позики для оцінки економічної ситуації в країні.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Постановка завдання: уточнення сутності, етапів формування, реалізації та аналіз кредитного портфеля комерційних банків в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Кредитування є найважливішим видом діяльності комерційних банків, оскільки саме від результатів кредитування залежить прибутковість та стійкий фінансовий стан банку. Банківські позики відіграють вагомий роль у фінансуванні розвитку ринкової економіки, оскільки вони задовольняють тимчасові потреби деяких підприємств у додаткових фондах через їх тимчасовий надлишок в інших.

Кредитний портфель — це сукупність усіх кредитів, наданих банком для одержання доходів. Обсяг кредитного портфеля оцінюється за балансовою вартістю всіх кредитів банку, у тому числі прострочених, пролонгованих, сумнівних. У структурі банківського балансу кредитний портфель розглядається як складова активів банку, що характеризується показниками дохідності й відповідним рівнем ризику [4].

Управління кредитним портфелем банку було визначено як процес, спрямований на забезпечення раціонального співвідношення дохідності та надійності портфеля. П. Чуб [6] визначає це поняття як процес та поділяє його на п'ять послідовних етапів: вибору кредит-

ної політики; аналізу ринку кредитів; формування кредитного портфеля; перегляду кредитного портфеля; оцінки ефективності кредитного портфеля.

Управління кредитним портфелем слід розглядати як процес, що відбувається за такою схемою:

1) формування кредитного портфеля відповідно до існуючих вимог і кредитної політики банку;

2) оцінка сформованого кредитного портфеля щодо дохідності й ризиків, що являє собою не одноразову дію, а постійний моніторинг із виявлення проблемних кредитів та інших недоліків кредитного портфеля;

3) коригування кредитного портфеля, що передбачає підвищення його якості, вирішення питань із проблемними кредитами і включення нових кредитів [3].

Управління кредитним портфелем дає змогу урівноважити і знижувати ризик всього портфеля, контролюючи ризики, властиві певним ринкам, клієнтам, позичковим інструментам, кредитам та умовам роботи.

Аналіз кредитного портфеля вимагає вивчення його структури з точки зору груп ризику, безпеки, структури сектору, власності на позичальників тощо. У сучасних умовах оцінка якості кредитного портфеля комерційного банку залежить від належної оцінки ризику, який банк бере на себе при здійсненні різних операцій. Для банківського сектору важливо не уникати ризику в цілому, а передбачити та мінімізувати ризик, тобто застосовувати різні методи управління ризиками.

Якісна оцінка кредитного портфеля насамперед спрямована на мінімізацію ризику дефолту за кредитами, що призводить до значних збитків для банків та може призвести до банкрутства.

Для оцінки його рівня використовуються наступні показники:

- коефіцієнт забезпеченості позики;
- коефіцієнт забезпеченості збитків;
- коефіцієнт захищеності позик від втрат;
- коефіцієнт покриття збитків;
- коефіцієнт покриття позик власним капіталом [1].

Ці показники необхідно аналізувати в динаміці, щоб визначити тенденцію до зміни та причини їх зміни. Розрахунок цих співвідношень дає змогу визначити тенденції фінансового стану та шляхи підвищення економічної ефективності кредитних операцій.

Суть кредитного портфеля також враховується за своїми функціями, у тому числі:

- розподільну та перерозподільну;
- заміщення грошей кредитними операціями;
- об'єднання кредитів;
- мінімізації кредитного ризику;
- розширення та диверсифікації дохідної бази банку.

Основні цілі його утворення походять з функцій кредитного портфеля, представлених на рисунку 1 [2].

Якість кредитного портфеля істотно впливає на рівень ризику та надійність банку. У результаті кредитна діяльність регулюється наглядовими органами багатьох країн. Певні обмеження та стандарти, а також пра-

вила регулювання банківської діяльності відіграють важливу роль у створенні кредитного портфеля.

Залежно від мети банк формує кредитний портфель певного типу. Тип портфеля є характеристика портфеля, яка базується на співвідношенні прибутку та ризику. Основні типи кредитного портфеля наведені на рисунку 2 [5].

У сучасних умовах трансформації в Україні спостерігається тенденція до зменшення кількості банківських установ. Згідно з офіційними даними Національного банку України, станом на 1 січня 2018 року в Україні зареєстровано 82 банківських установ, що на 14 менше, ніж у попередньому році [7].

У порівнянні з 2013 роком кількість банківських установ зменшилася більш ніж удвічі. Кількість банків з іноземним капіталом та кількість банків з 100% іноземним капіталом залишається майже на тому ж рівні протягом досліджуваного періоду.

Надання кредитів є найпоширенішою операцією банків. Кредитні операції охоплюють більше 60% усіх загальних активів банку (табл. 1).

За останні роки простежується динаміка до збільшення суми наданих кредитів. Але у 2017 році порівняно з 2016 роком збільшення на 4,2% відбулось лише за рахунок надзвичайного росту обсягу міжбанківських кредитів, оскільки обсяги кредитів фізичним та юридичним особам скоротились.

За даними таблиці 2 видно, що до 2017 року кредити, надані фізичним та юридичним особам, мали тенденцію до збільшення, але за 2017 рік вони зменшились на 11,8% та 1,9% відповідно. Це пов'язано з існуючою політичною та економічною ситуацією в Україні.

Платоспроможність українців знизилась, у 2017 році банки вели обережну політику кредитування, ретельніше підбираючи модель оцінки платоспроможності позичальників, що призвело до зменшення обсягів кредитів населенню та суб'єктам господарювання.

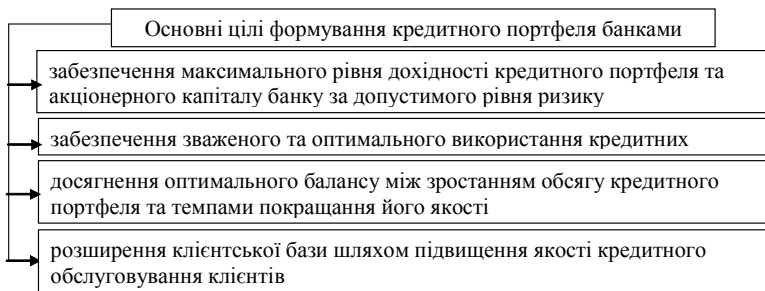

Рис. 1. Основні цілі формування кредитного портфеля

Рис. 2. Основні типи кредитного портфеля

Загальна сума кредитів, наданих комерційними банками збільшилась більш ніж на 23%, але насправді, якщо врахувати рівень інфляції та зміну валютного курсу за цей період, то ситуація відкривається з іншого боку.

Основні чинники, які впливають на зміну курсу є інфляція, стан платіжного балансу, ступінь використання валюти на міжнародних валютних ринках і в міжна-

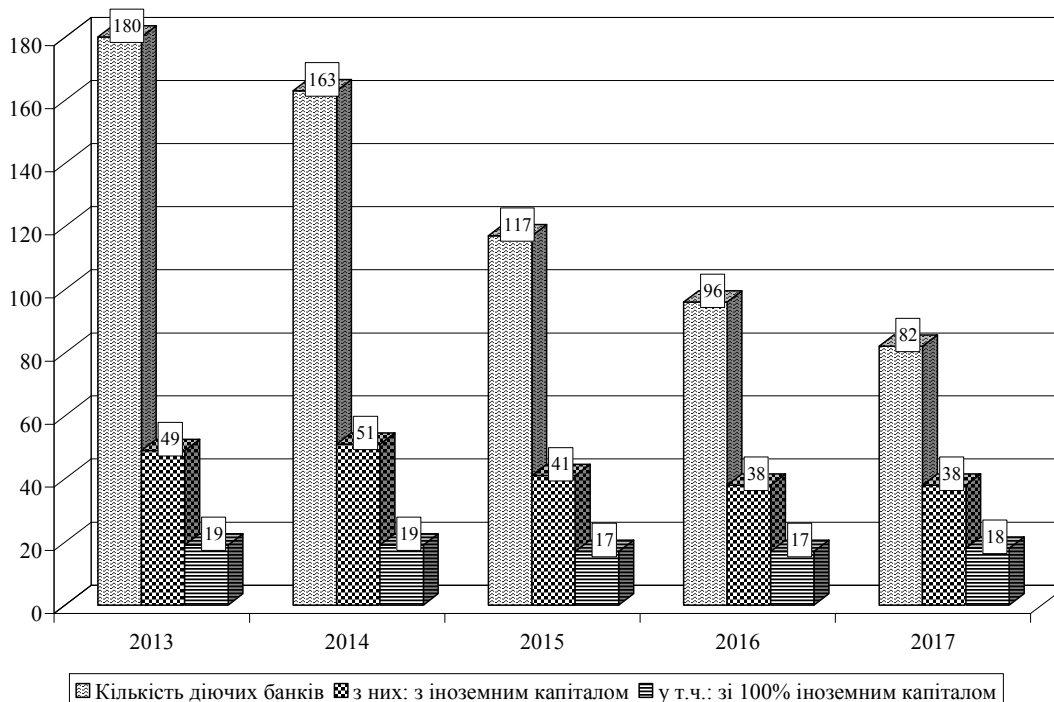

Рис. 3. Динаміка кількості банків в Україні

Джерело: [7].

Таблиця 1. Частка кредитного портфеля в активах банків України

Показник	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Активи, млн грн	1278095	1316852	1254385	1256299	1336358
Кредитний портфель, млн грн	911402	1006358	1009768	1005923	1042798
Частка кредитного портфеля в активах, %	71,31	76,42	80,50	80,07	78,03

Джерело: розраховано за даними НБУ [7].

родних розрахунках, показники економічного росту країни, валютна політика держави.

До 2014 р. валютний курс був стабільним, але вже з 2014 р. розпочинається стрімке зростання курсу іноземної валюти по відношенню до гривні, і вже станом на початок 2018 р. валютний курс зріс більш ніж на 300% в порівнянні з 2014 р. Рівень інфляції за цей же період склав 13,70%. Тобто зростання вартості виданих кредитів знецінюється.

Реальну тенденцію кредитування характеризують короткострокові кредити, одержані з метою оперативного забезпечення банківської системи ресурсами, дотримання вимог економічних нормативів, підтримки ліквідності, платоспроможності та стабільності функціонування банків. Такий інструмент грошового ринку є найбільш реальною можливістю підтримки ліквідності банківських балансів, поповнення коррахунків і для проведення активних операцій на інших більш дохідних сегментах фінансового ринку. За п'ять років сума міжбанківських кредитів зменшилась майже на третину.

У загальній вартості виданих кредитів, за останні 5

років значно зменшилась доля міжбанківських кредитів, але спостерігається незначне підвищення у порівнянні з попереднім роком. А це вже хороша тенденція

Розглянемо динаміку структури кредитного портфеля на рисунку 4.

За офіційними даними НБУ на 01.03.2018 р., доля проблемних кредитів в обов'язі кредитів, наданих юридичним особам, 58%, а в обов'язі кредитів, виданих фізичним особам, 55%. Найбільше проблемних кредитів виданих фізичним та юридичним особам у державних банках — близько 72%. Навіть якщо не враховувати АТ КБ "ПриватБанку" в державних банках загалом 58% проблемних кредитів. Частка таких кредитів у банків з іноземним капіталом 44%, і тільки у банків, де приватні власники з України, доля таких кредитів становить 24%. Виходить, що українські банки з приватним капіталом, виявилися найбільш результативними, на відміну від державних банків, які фактично спонукають банківську систему до краху. До початку реформ частка проблемних кредитів не перевищувала 10%, а тепер рівень проблемних кредитів у прямому сенсі критичний і не поспішає знижуватися.

Банківська сфера як жодна інша пов'язана з високою ризиковістю. Оскільки кредити є найприбутковішими банківськими активами, то ризик, особливо кредитний, — це складова частина діяльності комерційних банків.

Таблиця 2. Динаміка складу кредитного портфеля комерційних банків України за 2013—2017 рр.

Показники	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. у % до 2013 р.
Кредити надані, млрд грн	815	911	1006	1117	1006	123,44
у % до попереднього року	-	111,8	110,4	111,03	90,06	-
Кредити юридичним особам, млрд грн	519	540	639	863	847	163,19
у % до попереднього року	-	104,0	118,3	135,1	98,1	-
Кредити фізичним особам, млрд грн	127	139	152	178	157	123,62
у % до попереднього року	-	109,4	109,4	117,1	88,2	-
Міжбанківські кредити, млрд грн	169	232	215	76	112	66,27
у % до попереднього року	-	137,3	92,7	35,3	147,4	-

Джерело: розраховано за даними НБУ [7].

Кредитування в інших країнах пов'язане із істотним кредитним ризиком, але він вимірюється дещо в інших масштабах. У світовій практиці майбутнє банку, частка прострочених (понад 90 днів) кредитів якого наближається до 7% від загального обсягу, є досить проблемним. Для надійних банків цей показник становить близько 3%. Для вітчизняної банківської системи значення аналогічних показників коливаються в широкому діапазоні: від 2 до 30%.

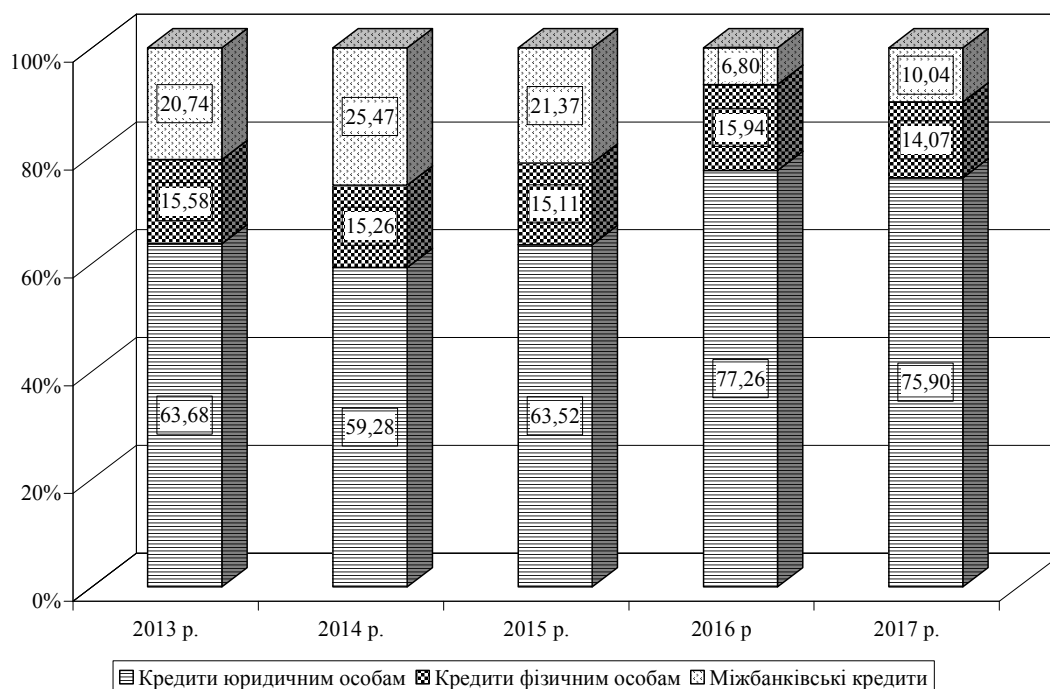

Рис. 4. Динаміка структури кредитного портфеля, %

У зарубіжній практиці кредитний ризик відноситься до можливого зменшення прибутку банку або втрати власних коштів через неможливість погашення та управління позигою, отриманою позичальником. Іноземні банки використовують спеціальні методи кредитного ризику для оцінки кредитного ризику, що є сукупністю оціночних показників кредитоспроможності позичальника. Вони характеризуються складністю та порівняльністю всіх факторів кредитного ризику.

Англійські клірингові банки здійснюють оцінку потенційного ризику неплатежу по кредиту із використанням методик "PARSEL" і "СAMPARI".

Методика "PARSEL" включає:

— P (Person) — інформація про персону потенційного позичальника, його репутація;
— A (Amount) — обґрунтування суми затребуваного кредиту;

— R (Repayment) — здатність анулювання;

— S (Security) — оцінка виконання;

— E (Expediency) — доцільність позики;

— R (Remuneration) — відшкодування відсотків банку за ризик надання кредиту.

Методика "СAMPARI" більш розширена в системі оцінки:

— С (Character) — репутація позичальника;

— А (Ability) — оцінка бізнесу позичальника;

— М (Means) — перевірка необхідності звертання за кредитом;

— Р (Purpore) — ціль кредиту;

— А (Amount) — обґрунтування мети кредиту;

— R (Repayment) — спроможність виплати;

— I (Insurance) — спосіб страхування кредитного ризику.

У практиці американських банків застосовують "правило п'ятих сі":

— 1 С (customer's character — характер позичальника) — репутація позичальника, ступінь відповідальності, готовність і бажання сплатити борг;

— 2 С (capacity to pay — фінансові можливості) — припускає ретельний аналіз доходів і витрат позичальника і перспективи їхнього розвитку в майбутньому;

— 3 С (capital) — капітал, майно;

— 4 С (collateral) — забезпечення позики, достатність, якість і ступінь реалізованої застави у випадку непогашення кредиту;

— 5 С (current business conditions and goodwill — загальні економічні умови) — визначають діловий клімат у країні і впливають на становище банку і позичальника.

Перераховані критерії "сі" іноді доповнюють шостим критерієм — 6 С (control) — моніторинг законодавчих основ діяльності позичальника і відповідність його стандартам банку.

Оптимально використовуючи дані методики, зарубіжні банки мінімізують кредитний ризик, чітко організують кредитний процес, домагаючись найкращої якості кредитного портфеля.

ВИСНОВКИ

Незважаючи на загострення ситуації в країні у зв'язку з економічною кризою, підвищенням обмінного курсу національної валюти, зростання інфляції, та у зв'язку з надзвичайними внутрішніми проблемами, банки все одно роблять все можливе для покращення управління кредитним портфелем.

Процес управління кредитним портфелем банку призначений для забезпечення максимального прибутку на певний рівень ризику. При оцінці кредитного ризику доцільно розділити кредитний ризик на рівні транзакції та кредитний ризик на рівні портфеля банку. При управлінні кредитним портфелем, аналіз структури активів є обов'язковою умовою. Зрештою, це залежить від складу кредитного портфеля, його ефективності та прибутковості. Для покращення якості кредитного портфеля банку необхідно:

— провести розумну кредитну політику України, в якій сума кредитний портфеля не перевищує 35—50% активів банку;

— постійно контролювати банки, які здійснюють агресивну кредитну політику на банківському ринку, тобто більше 80% активів знаходиться в кредитному портфелі. На нашу думку, вони знаходяться під загрозою, особливо в періоди нестабільності.

— розробляти та суворо дотримуватися положень основної грошово-кредитної політики з урахуванням зовнішніх та внутрішніх чинників, що впливають на роботу банку;

— забезпечити ефективний моніторинг фінансового стану позичальника для контролю динаміки сумнівних боргів у банку;

— переоцінити кредитний портфель за реальною вартістю (на ринку);

— комерційні банки повинні ретельно підбирати зовнішнього аудитора для запобігання шахрайству та запобігання асоціації аудитора особи з банком.

Література:

1. Аналіз банківської діяльності: підручник / А.М. Герасимович, М.Д. Алексеєнко, І.М. Парасій-Вергуненко та ін. / За ред. А.М. Герасимовича. — К.: КНЕУ, 2004. — 599 с.

2. Вовк В.Я., Хмеленко О.В. Кредитування і контроль: навч. посіб. / В.Я. Вовк, О.В. Хмеленко. — К.: Знання, 2008. — 463 с.

3. Жукова Н.К., Зражевська Н.В. Сучасний стан та проблеми управління кредитним портфелем комерційних банків / Н.К. Жукова, Н.В. Зражевська // Економічний часопис-XXI. — 2013. — № 1—2 (1). — 71 с.

4. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: підручник / Л.О. Примостка. — К.: КНЕУ, 2004. — 468 с.

5. Степаненко К.Р. Особливості формування кредитного портфеля банку / К.Р. Степаненко // Науковий вісник Ужгородського національного університету — 2016. — № 7. — С. 169.

6. Чуб П.М. Нетрадиційний підхід управління кредитним портфелем комерційного банку (практика) / П.М. Чуб // Ринок цінних паперів України. — 2003. — № 7—8. — С. 55—61.

7. Грошово-кредитна статистика НБУ // Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://bank.gov.ua/control/uk/publish/>

References:

1. Herasymovych, A. M. Alekseyenko, M. D. and Parasyi-Verhunencko, I. M. (2004), *Analiz bankiv's'koyi diyal'nosti* [Analysis of banking activity], KNEU, Kyiv, Ukraine.

2. Vovk, V.Ya. and Khmelenko, O.V. (2008), *Kredytuvannya i kontrol'* [Lending and control], Znannya, Kyiv, Ukraine.

3. Zhukova, N.K. and Zrazhevs'ka, N.V. (2013), "Current state and problems of management of the credit portfolio of commercial banks", *Ekonomichnyy chasopys-XXI*, vol. 1—2 (1), p. 71.

4. Prymostka, L.O. (2004), *Finansovyy menedzhment u banku* [Financial management at the bank], 2-nd ed., KNEU, Kyiv, Ukraine.

5. Stepanenko, K. R. (2016), "Features of forming a loan portfolio of the bank", *Naukovyy visnyk Uzhhorod's'koho natsional'noho universytetu*, vol. 7.

6. Chub, P. M. (2003), "Non-traditional approach to managing a commercial bank's loan portfolio (practice)", *Rynok tsinnykh paperyv Ukrainy*, vol. 7—8, pp. 55—61.

7. National Bank of Ukraine (2018), "Monetary and credit statistics of the NBU", available at: <https://bank.gov.ua/control/uk/publish/> (Accessed 30 Oct 2018).

Стаття надійшла до редакції 07.11.2018 р.